

Міністерство освіти і науки України
Національний аерокосмічний університет
«Харківський авіаційний інститут»

Кафедра права (№ 702)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Гарант освітньої програми
 Наталія ФЕДОСЕНКО
«28» серпня 2025 р.

**СИЛАБУС ОБОВ'ЯЗКОВОЇ
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

ЛОГІКА ТА ЮРИДИЧНА АРГУМЕНТАЦІЯ
(назва навчальної дисципліни)

Галузь знань: D Бізнес, адміністрування та право
(шифр і найменування галузі знань)

Спеціальність: D8 Право

Освітні програми: Право

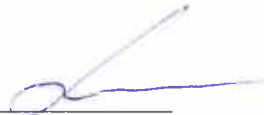
Рівень вищої освіти:
перший (бакалаврський)

Форма навчання: денна та заочна

Силабус введено в дію з 01.09.2025 року

Харків – 2025 р.

Розробник: к.філос.н., доцент
(прізвище та ініціали, посада, науковий ступінь і вчене звання)



Володимир СЕЛЕВКО
(підпис)

Силабус навчальної дисципліни розглянуто на засіданні кафедри права гуманітарно-правового факультету

Протокол № 1 від « 25 » 08 2025 р.

Завідувач кафедри д-р. юрид.н, професор
(Науковий ступінь і вчене звання)



Віталій ПАВЛИКІВСЬКИЙ
(ім'я та прізвище)

Погоджено з представником здобувачів освіти:

аспірант


(підпис)

Мадислав Едмунд
(ініціали та прізвище)

1. Загальна інформація про викладача

ПІБ: *Селевко Володимир Борисович*

Посада: *доцент кафедри права*

Науковий ступінь: *кандидат філософських наук*

Вчене звання: *доцент*

E-mail: v.selevko@khai.edu

Перелік дисциплін, які викладає: *філософія права, історія політичних та правових вчень, логіка та юридична аргументація, правове мислення, історія держави та права України, транспортне право*



Сферу наукових інтересів становлять історико-правовий аналіз розвитку кримінальних покарань.

2. Опис навчальної дисципліни

Форма навчання – денна, заочна

Семестр, в якому викладається дисципліна – 1

Дисципліна – обов'язкова

Обсяг дисципліни: 3 кредитів ЄКТС/90 годин

за денною формою навчання 48 години аудиторних занять та 42 години самостійної роботи здобувачів;

за заочною формою навчання 6 годин аудиторних занять та 84 години самостійної роботи здобувачів.

Види навчальної діяльності – *лекції, семінарські заняття*

Види контролю – *модульний контроль, залік*

Мова викладання – *українська*

Пререквізити – *не потребує*

Кореквізити – *юридична деонтологія, філософія*

3. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета:

сформувані свідоме ставлення до процесу міркування, набуті вміння правильно висувати та перевіряти версії, проводити аналітичну роботу по справі, знаходити та усувати помилки у своїх та чужих міркуваннях.

Завдання:

- розкриття сукупності та значення формальної логіки для теоретичної та практичної діяльності випускників інституту кримінально-виконавчої служби за їх професійним призначенням;
- набуття навичок свідомо використовувати форми мислення, основні закони, принципи та правила і методи формальної логіки;

- закріплення навичок доказового, аргументованого, переконливого та несуперечливого мислення;
- сформулювати формально-логічні навички та прийоми логічної культури, логічного стилю та способу мислення;
- сформулювати навички виявлення логічних помилок та спростування софізмів та хибних чи необґрунтованих тез.

Компетентності, які набуваються:

Інтегральна компетентність. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування законів логіки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності (ЗК).

ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК2. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК3. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК8. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК9. Здатність працювати в команді.

ЗК10. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

ЗК14. Цінування та повага різноманітності і мультикультурності.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності спеціальності (СК).

СК1. Здатність застосовувати знання з основ теорії та філософії права, знання і розуміння структури правничої професії та її ролі у суспільстві.

СК3. Повага до честі і гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння їх правової природи.

СК11. Здатність визначати належні та прийнятні для юридичного аналізу факти.

СК12. Здатність аналізувати правові проблеми, формувати та обґрунтовувати правові позиції.

СК13. Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ і застосування набутих знань у професійній діяльності.

СК16. Здатність до логічного, критичного і системного аналізу документів, розуміння їх правового характеру і значення.

Очікувані результати навчання:

ПРН1. Визначити переконливість аргументів у процесі оцінки заздалегідь невідомих умов та обставин.

ПРН2. Здійснювати аналіз суспільних процесів у контексті аналізованої проблеми і демонструвати власне бачення шляхів її розв'язання.

ПРН3. Проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел.

ПРН4. Формулювати власні обґрунтовані судження на основі аналізу відомої проблеми.

ПРН5. Давати короткий висновок щодо окремих фактичних обставин (даних) з достатньою обґрунтованістю.

ПРН6. Оцінювати недоліки і переваги аргументів, аналізуючи відому проблему.

ПРН7. Доносити до респондента матеріал з певної проблематики доступно і зрозуміло.

4. Зміст навчальної дисципліни

Модуль 1.

Змістовий модуль I. Логіка як наука

Тема 1. Предмет і значення логіки

Визначення логіки як науки. Функції логіки. Мислення як предмет вивчення логіки. Чуттєві форми пізнання. Особливості абстрактного мислення. Абстрактне мислення як предмет логіки. Рівні дослідження мислення в логіці. Логіка висловлювання. Логіка предикатів. Логічні форми мислення. Поняття, судження, умовивід як форми абстрактного мислення. Закони логіки. Метод формалізації: його логічна сутність, можливості та широти його використання. Логіка і мова. Поняття природної і штучної мови. Знак як головний елемент мови. Семіотика як наука про знаки. Розділи семіотики. Історичні етапи розвитку логіки як науки. Загальна традиційна (аристотелівська) логіка. Роль Аристотеля в зародженні філософської науки логіка. Сучасна логіка: а) класичний (логіка висловлювань, логіка предметів); б) некласичний (антична логіка, логіка часу, епістемічна логіка, деонтична логіка, аксіологічна логіка, логіка дії тощо). *Формальна і неформальна логіка.*

Тема 2. Поняття як форма мислення

Поняття як форма мислення. Поняття та слово. Структура поняття. Зміст та обсяг поняття. Ознаки поняття в логіці: відмітні та невідмітні ознаки, суттєві та несуттєві; родові та видові, похідні, випадкові. Методи визначення ознак в логіці: аналіз та абстрагування. Обсяг поняття. Частини обсягу поняття. «Закон оберненого відношення між обсягом і змістом поняття» Пор-Рояля (XVII ст.). Види понять за змістом. Порівнянні і непорівнянні поняття. Сумісні та несумісні поняття. Види понять за обсягом. Відношення між поняттями. Типи сумісності: рівнозначність, підпорядкування, перетин. Типи несумісності: співпідпорядкування, суперечності, протилежності. Логічні операції з поняттями. Обмеження та узагальнення поняття. Додавання, множення і віднімання понять (їх обсягів). Дефініція (визначення) поняття. Види визначень понять: номінальні та реальні; явні та неявні. Правила визначення поняття.

Змістовий модуль 2. Логіко-формальний характер правового мислення

Тема 3. Судження та його роль в юриспруденції

Загальна характеристика судження. Логічна структура судження. Схема логічної структури судження. Судження та речення. Судження та висловлювання. Види значень суджень. Зміст судження. Смысл судження. Змістовне значення суджень в різних логічних системах. Гносеологічні теорії істини. Кореспондентська теорія істини: «Аристотеля-Тарського». Види та структура суджень. Прості та складні судження. Види простих суджень за характером предиката: екзистенційні, релятивні, моральні та атрибутивні судження. Структура елементарних атрибутивних суджень. Категоричні та некатегоричні прості судження. Поділ простих суджень за якістю суб'єктів: стверджувальні та заперечні. Поділ простих суджень за кількістю суб'єктів: одиничні, загальні та часткові. Класифікація суджень за «логічним квадратом». «Кола Ейлера» як спосіб зображення відношень між судженнями. Кванторні судження. Поняття «модальні судження». Основні види модальних суджень: алетичні, епістемічні, деонтичні, аксіологічні і темпоральні. Різновиди модальностей в різних видах модальних суджень. Складні судження, створені за допомогою логічних сполучників. Кон'юнкція, слабка і сильна диз'юнкція, матеріальна імплікація, еквіваленція. Роль та місце сполучника заперечення у складних судженнях.

Тема 4. Закони логіки висловлювань. Співвідношення логічних та юридичних законів

Порівнянні та непорівнянні судження. Відношення сумісності та несумісності суджень. Логічні відношення між простими судженнями: А) відношення еквівалентності, Б) відношення підпорядкування, В) відношення протилежності, Г) відношення непротиріччя (несуперечності), Д) відношення часткової сумісності (субконтрарності, перетину). **Поняття закону. Природні закони, нормативні закони, закони логіки.** Загальна характеристика законів логіки. Формально-логічний закон як тотожно-істинна формула. Логічний закон, логічне протиріччя, висловлювання, що виконується. Метод таблиць істинності як один із спеціальних методів виявлення законів логіки за їхньою формальною структурою. **Закони тотожності.** Логічна формула закону тотожності: $A \in A$, або $A=A$. **Закон непротиріччя (несуперечності).** Суть принципу несуперечності і особливості його реалізації в законі непротиріччя. Логічна формула закону несуперечності: **A не є не- A** . **Закон виключеного третього.** Принцип логічної послідовності логічних висловлювань. Закон виключеного третього. Логічна формула закону виключеного третього: A_A . Логіко-математичний запис: « $A \vee \sim A$ » **Закон достатньої підстави.** Логічна формула закону достатньої підстави: $A \in \text{тому, що } \in B$, де A є наслідком, а B – підставою цього наслідку. Логіко-математична формула: $A \dot{\in} B$. Значення дотримання принципів правильного мислення у юридичній сфері, зокрема у роботі працівника пенітенціарної служби.

Тема 5. Умовивід як форма мислення. Система натурального виводу логіки висловлювань та її застосування у практиці розслідування злочинів

Загальна характеристика умовиводу. Структура умовиводу: *засновки, висновки, логічний зв'язок*. Види умовиводів по мірі обґрунтованості: *демонстративні та правдоподібні (недемонстративні) умовиводи*. Види умовиводів по кількості засновків: *безпосередні і опосередковані*. Види безпосередніх умовиводів: *перетворення, обернення, протиставлення предикатів, умовивід за «логічним квадратом»*. Види умовиводів по характеру зв'язку: *дедуктивні, індуктивні, традуктивні (аналогія)*. Правила виводу в дедуктивних умовиводах. Правила *прямого та непрямого виводу*. Індуктивний умовивід. Повна і неповна індукція. Традуктивний умовивід (аналогія). Простий категоричний силісмізм. Різновиди фігур простого категоричного силісмізму. Модуси простого категоричного силісмізму. Загальні правила простого категоричного силісмізму. Визначення умовного силісмізму. Види умовних силісмізмів за наявністю умовних суджень: *умовно-категоричні та чисто-умовні умовиводи*. Види умовно-категоричних умовиводів: *modus ponens та modus tollens*. Визначення розділового умовиводу. Різновиди розділового умовиводу: *розділово-категоричні та умовно-розділові умовиводи*. Види розділово-категоричного умовиводу: *modus tollendo ponens та modus ponendo tollens*.

Тема 6. Логічні основи теорії аргументації

Визначення поняття аргументації. Доведення і спростування як складові аргументації. Структура доведення: *теза, аргументи, демонстрація*. Основні та підпорядковані тези. Різновиди аргументів: *факти, закони, аксіоми* тощо. Форми демонстрації: *дедуктивні та індуктивні умовиводи*. Основні види доведення: *пряме і непряме доведення*. Пряме доведення в логіці висловлювань. Непрямі доведення: *апагогічне і розділове доведення*. Використання різних доведень у юридичній практиці. Логічні помилки як форми міркування. Види логічних помилок: *паралогізми та софізми*. Формально-логічні парадокси: *логічні парадокси (апорії) та антиномії*. Спростування як логічна операція. Види спростування. 1) Спростування тези (фактами; шляхом доказів істинності нової тези; шляхом виведення з тези наслідків, які суперечать дійсності). 2) Спростування аргументів (встановлення хибності аргументів; встановлення недостатності аргументів відносно тезів; виникнення сумнівів в істинності аргументів; виникнення сумнівів в надійності джерела аргументів). 3) Спростування демонстрації. Правила доведення і спростування. Правила і помилки щодо тези. Визначення помилки «підміни тези». Різновиди помилки «підміни тези»: «аргументація до особистості», «аргументація до публіки», «хто

багато доводить, той нічого не доводить». Правила, які стосуються аргументів. Правила щодо демонстрації.

Тема 7. Докази та доказування у процесуальних відносинах

Доказування як розумова і практична діяльність компетентних учасників процесуальних відносин. Збирання, перевірка та оцінювання доказів. Встановлення обставин, що мають значення для правильного вирішення справи. Суб'єкти доказування. Предмет доказування. Докази та доказування в адміністративному судочинстві. Докази та доказування в господарському процесі. Докази та доказування в кримінальному процесі. Докази та доказування в цивільному процесі. Обставини, загальновідомі, які не потребують доказування.

Модульний контроль.

5. Індивідуальні завдання

Навчальним планом не передбачено

6. Методи навчання

Лекції, семінарські заняття, практична робота

7. Методи контролю

Модульний контроль, залік

8. Критерії оцінювання та розподіл балів, які отримують здобувачі

Складові навчальної роботи	Бали за одне заняття (завдання)	Кількість занять (завдань)	Сумарна кількість балів
Змістовний модуль 1			
Робота на лекціях	0...1	5	0...5
Виконання і захист лабораторних (практичних) робіт	0...4	4	0...16
Модульний контроль	0...10	1	0...10
Змістовний модуль 2			
Робота на лекціях	0...1	11	0...11
Виконання і захист лабораторних (практичних) робіт	0...4	8	0...32
Модульний контроль	0...26	1	0...26
Усього за семестр			0...100

Білет для іспиту складається з 2 теоретичних питань, тестових завдань і 1 практичного завдання (30 б+30 б+10 б+30 б)=100 балів...

Під час складання семестрового заліку здобувач має можливість отримати максимум 100 балів.

Критерії оцінювання роботи здобувача протягом семестру

Відповідно до п. 3.2. Положення про рейтингове оцінювання досягнень студентів у Національному аерокосмічному університеті «Харківський авіаційний інститут» студенту можуть призначатися бали за інші активності, пов'язані з навчальною дисципліною, які нараховуються та можуть бути враховані у загальній оцінці за семестр. Бали зокрема можуть призначатися за такі активності, пов'язані з навчальною дисципліною, як:

- участь у науковому комунікативному заході (конференції, семінарі, круглому столі тощо) із написанням тез наукової доповіді за предметом навчальної дисципліни (20 балів);

- участь у другому турі Всеукраїнської олімпіади відповідного напрямку (20 балів);

- участь (прослуховування) не менше у 5 вебінарах, пов'язаних з навчальною дисципліною (3-15 балів);

- участь у тренінгу, пов'язаному з навчальною дисципліною (15 балів);

- проходження он-лайн курсу, пов'язаного з навчальною дисципліною (20 балів);

- участь та отримання рейтингового місця у тематично пов'язаному із предметом навчальної дисципліни студентському конкурсі (30 балів);

- розробка та створення дидактичного матеріалу за тематикою предмету навчальної дисципліни (15 балів) (підтвердження - дидактичний матеріал);

- проведення правоосвітнього заходу із учнями шкіл та інших навчальних закладів за тематикою навчальної дисципліни (20 балів);

- написання реферату /презентації, доповіді (5 балів);

- участь у не менше заходах, що проводяться студентськими професійними об'єднаннями за спеціальністю (5-15 балів);

- інші активності, пов'язані з навчальною дисципліною, за попереднім погодженням із науково-педагогічним працівником, який викладає навчальну дисципліну.

Семестровий контроль (іспит/залік) проводиться у разі відмови студента від балів поточного тестування й за наявності допуску до іспиту/заліку. Під час складання семестрового іспиту/заліку студент має можливість отримати максимум 100 балів.

Білет для іспиту складається з тестового завдання (10 балів), двох теоретичних питань (60 балів) і одного практичного (30 балів)

Шкала оцінювання: бальна і традиційна

Сума балів	Оцінка за традиційною шкалою	
	Іспит, диференційований залік	Залік
90 – 100	Відмінно	Зараховано
75 – 89	Добре	
60 – 74	Задовільно	
0 – 59	Незадовільно	Не зараховано

9. Політика навчального курсу

Відвідування занять. Регуляція пропусків. Інтерактивний характер курсу передбачає обов'язкове відвідування практичних занять. Студенти, які за певних обставин не можуть відвідувати практичні заняття регулярно, мусять впродовж тижня узгодити із викладачем графік індивідуального відпрацювання пропущених занять. Окремі пропущені завдання мають бути відпрацьовані на найближчій консультації впродовж тижня після пропуску. Відпрацювання занять здійснюється усно у формі співбесіди за питаннями, визначеними планом заняття. В окремих випадках дозволяється письмове відпрацювання шляхом виконання індивідуального письмового завдання. Студенти, які станом на початок екзаменаційної сесії мають понад 70% невідпрацьованих пропущених занять, до відпрацювання не допускаються.

Дотримання вимог академічної доброчесності студентами під час вивчення навчальної дисципліни. Під час вивчення навчальної дисципліни студенти мають дотримуватися загальноприйнятих морально-етичних норм і правил поведінки, вимог академічної доброчесності, передбачених «Положенням про академічну доброчесність Національного аерокосмічного університету «Харківський авіаційний інститут» (<https://khai.edu/assets/files/polozhennya/polozhennya-pro-akademichnu-dobrochesnist.pdf>). Очікується, що роботи студентів будуть їх оригінальними дослідженнями чи міркуваннями. Відсутність посилань на використані джерела, фабрикування джерел, списування, втручання в роботу інших студентів становлять, але не обмежують, приклади можливої академічної недоброчесності. Виявлення ознак академічної недоброчесності в письмовій роботі студента є підставою для її незарахування викладачем, незалежно від масштабів плагіату чи обману. При виконанні індивідуальної самостійної роботи до захисту допускаються реферати, які містять не менше 60 % оригінального тексту при перевірці на плагіат, есе – 70 %

Вирішення конфліктів. Порядок і процедури врегулювання конфліктів, пов'язаних із корупційними діями, зіткненням інтересів, різними формами дискримінації, сексуальними домаганнями, міжособистісними стосунками та іншими ситуаціями, що можуть виникнути під час навчання, а також правила етичної поведінки регламентуються «Кодексом етичної поведінки в Національному аерокосмічному університеті «Харківський авіаційний

інститут» (<https://khai.edu.ua/university/normativna-baza/ustanovchi-dokumenti/kodeks-etichnoi-povedinki/>).

10. Методичне забезпечення

1. Опорний конспект лекцій

11. Рекомендована література

Базова

1. Андрюшко І. Я. Правове мислення як центральна ланка правової культури / І. Я. Андрюшко // Актуальні проблеми держави і права. – 2012. – Вип. 63. – С. 231–238 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdr_2012_63_34.
2. Бандурка О.М., Скакун О.Ф. Юридична деонтологія: Підруч. для вищ. закл. освіти МВС України – Х.: НУВС, 2002. – 333 с.
3. Жеребкін В. Є. Логіка: підруч. / В. Є Жеребкін. – К.: Знання, 2004. – 255 с.
4. Кацавець Р.С. Мова у професії юриста. 2ге видання. Підручник. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 304 с.
5. Підходи до класифікації правового мислення / О. О. Орлова // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2013. – № 4. – С. 47–52 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2013_4_8
6. Тягло О. В. Критичне мислення: [навч. посібник] / Тягло О. В. — Х. : Основа, 2008. — 187 с
7. Вступ до сучасної юридичної логіки / Титов В.Д. та інш.. – Х.: Ксилон, 2001. – 198 с.
8. Конверський А.Є. Логіка. Підручник для студентів юридичних факультетів. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 304 с.
9. Селіванов В. М. Взаємозв'язок пізнавально-теоретичної діяльності у сфері права та юридичної практики / / Право і влада суверенної України. — К., 2002. — 724 с.
10. Хоменко І. В. Логіка – юристам: підруч. / І. В. Хоменко. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 224 с.
11. Цалін С. Д. Логічний словник-довідник / С. Д. Цалін. – 4-те вид., виправл. і доповн. – Х.: Факт, 2006. – 400 с.
12. Щербина О. Логіка для юристів / О. Щербина. – 2-ге вид. – К.: Юрид. думка, 2007. – 264 с.
13. Юридична деонтологія : підручник / С. С. Сливка. — Вид. 6-те. — К. : Атіка ; Х. : Право, 2015. — 296 с.

Допоміжна

1. Гороховська Т. В. Формування культури професійного мовлення майбутніх працівників органів внутрішніх справ у юридичному ВНЗ / Т. В. Гороховська // Рідна школа. – 2006. – № 12. – С. 9–12.
2. Мозгова Н.Г. Логіка. Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2006. – 320 с.
3. Левківський, Б. К. Юридична етика та деонтологія [Текст] / Б. К. Левківський. – К. : СПД Юсип'юк В.Д., 2009. – 126 с.
4. Логіка: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В. Д. Титов, С. Д. Цалін, О. П. Невельська-Гордєєва та ін.; за ред. В. Д. Титова. – Х.: Право, 2005. – 208 с.
5. Логіка: Хрестоматія / авт.-упор. С. Д. Цалін. – 3-те вид., переробл. і доповн. – Х.: Факт, 2010. – 864 с.
6. Конверський А. Є. Логіка. Підручник для студентів юридичних факультетів. 5-те вид. перероб. та доп. – К.: Центр учбової літератури, 2015. – 320 с.
7. Організація професійної діяльності юриста: теорія і практика [Текст] : пер. з 2-го англ. вид. / Ф. Бойл, Д. Каппс, Ф. Плауден, К. Сендфорд; наук. ред., пер. В. І. Андрейцев. – К.: Знання, 2006. – 478 с.
8. Освітньо-кваліфікаційна характеристика спеціаліста напряму підготовки 0601 “Право” за спеціальністю 7.060102. “Правоохоронна діяльність”. – Київ : КЮІ МВС, 2005. – 24 с.
9. Савчин, М. В. Загальна психологія: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл./ М. В. Савчин.- К.: Академвидав, 2011.- 464 с.
10. Хоменко І.В. Логіка: теорія та практика. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 400с.

Інформаційні ресурси

1. <http://uchebniks.net/book/10-logika-navchalnij-posibnik-xomenko-iv.html>. (Підручник з логіки)
2. http://studopedia.com.ua/1_240379_poyasnitelnaya-zapiska.html. (Логіка для юристів електронний ресурс)
3. https://www.naiau.kiev.ua/books/logika/lections/lection4_1.html. (Підручник з логіки)
4. <http://jurist.ua/?article/1136>. (Журнал сучасного правника)
5. <https://sud.ua/ru/news/blog/41351-nestandartnst-pravovogo-mislennya-v-robot-yurista>. (Судово-юридична газета)